मेघवेश्म, [न्] क्ली, (मेघानां वेश्म भवनम् ।) आकाशम् । इति जटाधरः ॥

मेघसारः, पुं, (मेघस्य सार इव ।) चीनकर्पूरः । इति राजनिर्घण्टः ॥

मेघसुहृत्, [द्] पुं, (मेघाः सुहृदो मित्राणि यस्य ।) मयूरः । इति हेमचन्द्रः ॥

मेघस्तनितोद्भवः, पुं, (मेघस्य स्तनितादुद्भव उत्पत्तिरस्य । नवमेघशब्देनास्य अङ्कुरोत्पत्तेस्तथात्वम् ।) विकण्टकवृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥ (विशेषोऽस्य विकण्टकशब्दे ज्ञेयः ॥)

मेघाख्यं, क्ली, (मेघस्य आख्या नामास्य।) मुस्तकम् । इति रत्नमाला ॥

मेघागमः, पुं, (मेघानां आगमोऽत्र ।) वर्षाकालः । इति शब्दरत्नावली । (यथा, घटकर्परकाव्ये ।२।
"नवाम्बुमत्ताः शिखिनो नदन्ति
मेघागमे कुन्दसमानदन्ति ! ॥")
मेघस्यागमनञ्च ॥

मेघानन्दा, स्त्री, (मेघेन आनन्दोऽस्याः ।) बलाका । इति राजनिर्घण्टः ॥

मेघानन्दी, [न्] पुं, (मेघेन आनन्दतीति । आ + नन्द + णिनिः ।) मयूरः । इति राजनिर्घण्टः ॥

मेघान्तः, पुं, (मेघानां अन्तोऽवसानमत्र ।) शरत्कालः । इति राजनिर्घण्टः ॥

मेघास्थि, क्ली, (मेघानां अस्थीव ।) करका । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

मेघास्पदं, क्ली, (मेघानां आस्पदं स्थानम् ।) आकाशम् । इति धनञ्जयः ॥

मेघोदरः, पुं, (मेघस्येव उदरमस्य ।) अर्हत्पिता । इति हेमचन्द्रः ॥

मेचकं, क्ली, (मचति वर्णान्तरेण मिश्रीभवतीति । मच् + "कृञादिभ्यः संज्ञायां वुन् ।" उणा० ५। ३५। इति वुन् । ततः "पचिमच्योरिच् ।" उणा० ५।३७। इति इत्वे लघूपधगुणः । यद्वा, मच मचि कल्कने + अकन् । मचि परिशुद्धे नाम्नोऽहम्भाम् । मेचकः कृष्णनीलः स्यादतसीपुष्पसन्निभः । इति शब्दार्णवः । व्युत्पत्तिस्तु मचति मिश्रीभवति वर्णान्तरेण इति भरतः । इत्यमरटीकायां रघुनाथचक्रवर्त्ती ।) स्रोतोऽञ्जनम् । अन्धकारः । इति मेदिनी । के, १४० ॥ नीलाञ्जनम् । इति राजनिर्घण्टः ॥ (यथा,—
"मेचकं मर्दनाञ्जनपिच्छवदीषत्कृष्णरूक्षम् ।"
इति माधवकरकृतरुग्विनिश्चयव्याख्यानेऽतीसाराधिकारे विजयरक्षितः ॥)

मेचकः, पुं, मयूरचन्द्रकः । श्यामलः । इति मेदिनी । के, १४० ॥ (यथा, "मेचकाभं आगारधूमाभञ्च सक्षारगन्धकादिमविमलखीकृतकृष्णवर्णस्येव वर्णो मेचक इति जेज्जटादयः प्राहुः चित्रवर्णा इत्यर्थः ।" इति रुग्विनिश्चयस्य रक्तपित्तव्याख्याने विजयेनोक्तम् ॥) धूमः । मेघः । शोभाञ्जनः । इति शब्दरत्नावली ॥ श्यामलगुणयुक्ते, त्रि । इत्यमरः । १ । ५ । १४ ॥ (यथा, शिशुपालवधे । ६ । २६ ।
"नवकदम्बकमेचकसुचके-
र्नभसि वीक्ष्य नवाम्बुदमम्बरे ॥")

मेचकाभिधा, स्त्री, (मेचकस्याभिधा नामास्याः ।) मातालगवडीलता । इति राजनिर्घण्टः ॥

मेट्, ऋ उन्मादे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-अक०-सेट् ।) ऋ, अमिमेटत् । मेटति लोकः । उन्माद्यतीत्यर्थः । इति दुर्गादासः ॥

मेटुला, स्त्री, (मेटतीति । मेट् बाहुलकात् उलच् । टाप् च ।) आमलकी । इति शब्दचन्द्रिका ॥

मेठः, पुं, (मेटति उन्माद्यतीति । मेट् + अच् । पृषोदरादित्वात् साधुः ।) हस्तिपकः । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

मेड, ऋ उन्मादे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-अक०-सेट् ।) ऋ, अमिमेडत् । मेडति उन्माद्यतीत्यर्थः । इति दुर्गादासः ॥

मेढ्रः, पुं, (मेहत्यनेनेति । मिह सेचने + "दाम्नीशसयुयुजस्तुतुदसिसिचमिहपतदशनहः करणे।" ३।२।१८२ । इति ष्ट्रन् । ।) शिश्नः । (यथा, मनौ । ८ । २८२ ।
"अवमूत्रयतो मेढ्रमवशर्द्धयतो गुदम् ॥")
स तु गर्भस्थस्य सप्तभिर्मासैर्भवति । इति सुखबोधः ॥ (यथा, "श्रवणनयनवदनघ्राणगुदमेढ्राणि नवस्रोतांसि नराणां बहिर्मुखान्येतान्येव ॥" इति सुश्रुते शारीरस्थाने पञ्चमेऽध्याये ॥ शिरः पर्य्यन्तं गताया वचनाया मूलस्थानम् । यथा, पूर्णानन्दकृतषट्चक्रनिरूपणे । "वज्राख्या मेढ्रदेशाच्छिरसि परिगता मध्यमे स्यान्नलन्ती ।" मेढ्रस्याग्राहतत्वं जन्मान्तरे कृतस्य महापापस्य चिह्नं कुष्ठविशेषः । यथा, भविष्यपुराणीयमध्यतन्त्रबष्ठाध्याये ।
"ब्रणं कुष्ठगणं विप्र ! उत्तरोत्तरतो गुरुम् ।
विचर्चिका तु दुश्चर्म्मा चर्म्मरीयस्तृतीयकः ।
विकर्चुर्मेचताख्यौ च कृष्णश्वेते तथाष्टकम् ।
एषां मध्ये तु यः कुष्ठी गर्हितः सर्व्वकर्म्मसु ॥
नवचतुर्ष्वर्गमार्गेषु गच्छे भावे तथा नचि ।"
दुश्चर्म्मा अपावृतमेढ्रः इति स्मृतिसंग्रहितारः । पञ्चभूतानां मध्ये पृथिव्या रजोगुणांशत उत्पन्नो मेढ्रः तथाच वेदान्तपञ्चदश्याम् ।
"रजोंऽशैः पञ्चभिस्तेषां क्रमात् कर्म्मेन्द्रियाणि तु ।
वाक्पाणिपादपायूपस्थाभिधानानि जज्ञिरे ॥"
उपस्थेन्द्रियं नाम उपस्थव्यतिरिक्तं उपस्थाश्रयं मूत्रशुक्रोत्सर्गशक्तिमदिन्द्रियं इत्यात्मानात्मविवेके शङ्कराचार्य्यः । अस्य लक्षणादिकं लिङ्गशब्दे उपस्थशब्दे च द्रष्टव्यम् ॥) मेषः । इत्यमरः । २ । ९ । ७६ ॥ (यथास्य पर्य्यायः ।
"मेढ्रो मेढ्रो हुडो मेष उरभ्र उरणोऽपि च ।
अविर्वृष्णिरयोर्णायुः कथ्यन्ते तद्गुणा अथ ॥"
इति भावप्रकाशस्य पूर्ब्बखण्डे द्वितीये भागे ॥)

मेढ्रशृङ्गी, स्त्री, (मेढ्रस्य शृङ्गमिव शृङ्गमस्याः । गौरादित्वात् ङीष् ।) मेषशृङ्गीवृक्षः । इति रत्नमाला ॥

मेण्टः, पुं, हस्तिपकः । इति हारावली ॥

मेण्डः, पुं, हस्तिपकः । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

मेण्ढः, पुं, मेषः । इति शब्दरत्नावली ॥

मेथ, ञ ऋ सङ्गे । वधे । मेधायाम् । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-उभ०-सङ्गे अक०-वधे-मेधायाञ्च सक०-सेट् ।) ञ, मेथति मेथते धीरो गुणिना सङ्गत इत्यर्थः । ऋ, अमिमेथत् । मिमेथ । इति दुर्गादासः ॥

मेथिः, पुं, (मेथन्ति पशवोऽत्रेति । मेथ सङ्गे + "सर्व्वधातुभ्य इन् ।" उणा० ४ । ११७ । इति इन् ।) खले पशुबन्धनार्थन्यस्तदारु । मेह काठ इति भाषा । यथा,—
"मेथिर्मेधिः खलेवाली खले गोबन्धदारु यत् ।"
इति हेमचन्द्रः । ४ । ५५८ ॥
(स्त्री, मेथिका । तत्पर्य्यायो यथा,—
"मेथिका मेथिनी मेथिर्दीपनी बहुपत्रिका ।
बोधिनी बहुबीजा च ज्योतिर्गन्धफला तथा ।
बल्लरी चन्द्रिका मन्था मिश्रपुष्पा च कैरवी ।"
इति भावप्रकाशस्य पूर्ब्बखण्डे प्रथमे भागे ॥
क्वचित् मेथीति पाठो दृश्यते ॥)

मेथिका, स्त्री, (मेथतीति । मेथ् + ण्वुल् । टापि अत इत्वम् ।) क्षुपविशेषः । मेथिशाक इति भाषा । तत्पर्य्यायः । मेथिनी २ मेथी ३ दीपनी ४ बहुपुत्रिका ५ बोधिनी ६ गन्धबीजा ७ ज्योतिः ८ गन्धफला ९ वल्लरी १० चन्द्रिका ११ मन्था १२ मिश्रपुष्पा १३ कैरवी १४ कुञ्चिका १५ बहुपर्णी १६ पीतबीजा १७ । अस्या गुणाः । कटुत्वम् । उष्णत्वम् । रक्तपित्तप्रकोपणत्वम् । अरोचकहरत्वम् । दीप्तिकारित्वम् । वातघ्नत्वम् । दीपनत्वञ्च । इति राजनिर्घण्टः ॥ अथ मेथी वनमेथी । तयोर्नामगुणाः ।
"मेथिका मेथिनी मेथी दीपनी बहुपत्रिका ।
बोधिनी गन्धबीजा च ज्योतिर्गन्धफला तथा ॥
वल्लरी चन्द्रिका मन्था मिश्रपुष्पा च कैरवी ।
कुञ्चिका बहुपर्णी च पीतबीजा मुनिच्छदा ॥
मेथिका वातशमनी श्लेष्मघ्नी ज्वरनाशिनी ।
ततः स्वल्पगुणा वन्या वाजिनां सा तु पूजिता ॥"
इति भावप्रकाशे पूर्ब्बखण्डे प्रथमे भागे ॥

मेथिनी, स्त्री, (मेथतीति । मेथ् + णिनिः । ङीप् ।) मेथिका । इति राजनिर्घण्टः ॥

मेथी, स्त्री, (मेथिः + कृदिकारादिति पक्षे ङीष् ।) मेथिका । इति राजनिर्घण्टः ॥ (स्तम्भः । यथा, शतपथब्राह्मणे । ३ । ५ । ३ । २१ ।
"विष्णवे त्वेति मेथीमुपनिहन्तीतरतस्ततो यद्य च मानुषे ॥"
"मेथीं स्तम्भम् ।" इति तद्भाष्यम् ॥)

मेद, ऋ ञ वधमेधयोः । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-उभ०-सक०-सेट् ।) ऋ, अमिमेदत् । ञ, मेदति मेदते शास्त्रार्थं शिष्यः धारयतीत्यर्थः । मिमेदुः । इति दुर्गादासः ॥

मेदः, [स्] क्ली, (मेद्यति स्निह्यतीति । मिद + "सर्व्वधातुभ्योऽसुन् ।" उणा० ४ । १८८ । इति